

DAMIAN JARNICKI

Uniwersytet w Siedlcach

ORCID: 0000-0002-1573-6200

damian.jarnicki@uws.edu.pl

DYSKURS NAD BEZPIECZEŃSTWEM PAŃSTWA W ROSJI W KONTEKŚCIE INWAZJI NA UKRAINE

Discourse on State Security in Russia with the Invasion of Ukraine in the Background

Typically, there is an apparent asymmetry in analyzes devoted to the security of a state attacked in an armed conflict. However, the condition of the security of the state that caused it is equally important for the fate of the victim of an aggressive war. The source of potentially reliable subject knowledge in this area seems to be the discourse conducted by expert circles, in this case Russia. The aim of this article is to analyze the expert discourse on state security in a war situation in the context of the broader neo-power context of the Kremlin's security policy. The conclusions drawn from the analysis of Russian war-related literature on the subject seem useful in the context of reflecting non-propaganda measurement of state security, reflecting both political and social moods, distinguishing expert discourse against the background of, for example, journalistic war narratives, as well as demonstrating the mutual stigma of science and power in Russia.

Keywords: Russia, invasion of Ukraine, russian national security discourse, russian geopolitical discourse, war narration, war effects.

WSTĘP

Choć oficjalna narracja władz Rosji forsuje cyniczną otoczkę o prowadzeniu kilkunastomiesięcznej „specjalnej operacji wojskowej”, sytuacja jest zgoła inna. Zarówno tryb funkcjonowania państwa, próba mobilizacji ogólnopaństwowego potencjału na ten cel, jak i tysiące

ofiar i konsekwencje międzynarodowe – wskazują, że jest to po prostu stan wojny, wywołany, niczym niesprowokowany akt wojny, polityczno-wojskowego establishmentu Rosji. Jest to także stan – a właściwie wciąż perspektywiczny proces, konsekwencji wojny.

Wciąż niedostatecznie zbadaną kwestią, a tym samym dostrzeżalną luką badawczą, są echa wojenne poza środowiskiem Kremla. Jest to ważne z wielu względów, takich jak możliwa dedukcja w zakresie stabilności reżimu, statusu wolności debaty czy dostrzeżenie głosów-symptomów (pozapropagandowych zapewnień o dobrej kondycji Rosji) destrukcyjnego wpływu wojny na rosyjską państwowość. W obliczu tego faktu za przedmiot badań niniejszego artykułu obrano ekspercką diagnozę bezpieczeństwa Rosji występującą wśród rosyjskich badaczy już po inwazji na Ukrainę.

W ramach przyjętej konwencji tematycznej i metodologicznej celem poznawczym jest poznanie stanowiska rosyjskich badaczy, którzy wyrażają określone nastroje elity intelektualnej w kontekście funkcjonowania państwa w stanie wojny oraz jej konsekwencji.

Celem praktycznym (użytecznym) w ramach polistrategicznego podejścia do omawianej problematyki jest rozpoznanie możliwości dyskutowania stanowisk badaczy oraz ich zaplecza intelektualnego, w państwowej narracji na rzecz prowadzenia i unaukowanego racjonalizowania wojny.

Z powyższego wstępu metodologicznego wynikają kluczowe zagadnienia stanowiące oś badawczą niniejszego artykułu. Problem ogólny stanowić będzie kwestia tego,

- jak bezpieczeństwo państwa w zestawieniu z pełnoskalową konfrontacją wojenną oceniają rosyjskie środowiska eksperckie?

Tożsamy wobec celów badawczych i problemu ogólnego będą refleksje nad problemami szczegółowymi, tj.:

- jak wygląda ekspercka ocena bezpieczeństwa „wojennej” Rosji w zestawieniu z priorytetami aktualnych dokumentów strategicznych (strategii bezpieczeństwa narodowego Rosji i koncepcji polityki zagranicznej) oraz

- jaki wpływ na kształtowanie rosyjskiej polityki bezpieczeństwa może mieć współcześnie ocena rosyjskich politologów, badaczy zajmujących się tematyką bezpieczeństwa?

W kontekście paradygmatycznym za tło badawcze posłużą perspektywy neorealizmu i konstruktywizmu, jako – w pierwszym przypadku – narodowego egoizmu dążenia do realizacji interesów państwa, a w drugim – określonej werbalnej kreacji tegoż bezpieczeństwa przez

relację ocen eksperckich wobec linii polityczno-dyplomatyczno-wojskowej Rosji.

Konstrukcja metodologiczna przyjęta w artykule zakłada segmentową i systemową analizę hierarchicznej oraz relacyjnej sytuacji politycznej w Rosji. Obejmuje to również badanie wpływu presji międzynarodowej na Rosję i jej skutków, a także analizę myślenia wpływowych rosyjskich środowisk o bezpieczeństwie państwa. Do realizacji tych celów wykorzystane zostaną metody: krytycznej analizy literatury przedmiotu, abstrahowania, porównań, analogii i syntezy. Pozwoli to kolejno: naświetlić dyskursywny kontekst i materiał empiryczny, wyodrębnić zmienne zależne i niezależne, zaprezentować ewentualną polifonię dyskursu, poczynić refleksję na temat rosyjskich elit i relacji systemu władzy z jego zapleczem intelektualnym, a także sformułować wnioski dotyczące konsekwencji analizowanego dyskursu.

Przedmiot badań pozwala sformułować hipotezę wstępną, której treść można wyrazić następująco: należy założyć, że w obliczu obecnej ultraautorytarnej sytuacji politycznej w Rosji, jak również wydarzeń globalnej polityki związanych z rosnącą mobilizacją mniej krytycznych wobec Rosji Południa i Wschodu bezpieczeństwo państwa w rosyjskim dyskursie eksperckim nad bezpieczeństwem państwa (szczególnie w jego mainstreamie) będzie legitymizowane jako stabilne, odporne, a działania neomocarstwowe – skuteczne. Dostrzegalne będą w nim ponadto ścisła kompatybilność z dokumentami stanowiącymi wykładnię strategiczną bezpieczeństwa państwa, jak również szerszym dyskursem narracyjnym i dyskursem działań polityczno-wojskowych.

DETERMINANTY I SYNKRETYZM ROSYJSKIEGO DYSKURSU „KRYZYSOWEGO” I STRATEGICZNEGO POŚWIĘCONEGO BEZPIECZEŃSTWU PAŃSTWA

Celem współczesnych państw, którym zależy na wyróżniającej podmiotowości na arenie międzynarodowej, jak szeroko opisuje w swojej książce Mirosław Banasik, jest uzyskanie strategicznej przewagi nad systemowymi konkurentami we współczesnym środowisku międzynarodowym (charakteryzującym się zarówno nieprzewidywalnością, niepewnością, kompleksowością, wielodomenowością, jak również – coraz większym znaczeniem przestrzeni wirtualnej). Permanentna kampania tych państw, zdaniem Banasika, powinna być mierzona

i ewaluowana, po pierwsze, określonymi „efektami strategicznej rywalizacji” (dominacji lub wojennego podboju), a po drugie, rezultatami w rozwiązywaniu problemów kształtujących przyszłe priorytety bezpieczeństwa państwa¹.

Bezpieczeństwo państwa bywa również oceniane przez pryzmat stanu relacji wewnątrzpaństwowych, determinowanych przez wpływ sytuacji globalnej – i odwrotnie. W tej relacyjnej transpozycji cech polityki państwowej i międzynarodowej może więc dojść zarówno do zmiany polityki wewnętrznej pod wpływem zewnętrznych elementów systemowych, jak i projekcji nastrojów wewnętrznych na zachowania zewnętrzne². Proces ten obejmuje równoczesne zjawiska „internalizacji” polityki wewnętrznej oraz „udomowienia” polityki zagranicznej, w którym ważną rolę odgrywa wsparcie lub sprzeciw wobec określonych polistrategicznych celów państwa ze strony podmiotów, np. społecznych³.

Jak pisze Andriej Perstev z Carnegie Center, istotnym elementem współczesnych działań na rzecz bezpieczeństwa państwa w obliczu awanturniczej polityki zagranicznej Rosji jest ideologiczne stymulowanie w tym państwie recepcji przedsięwzięć władz oraz postaw społecznych. Jest to proces wspieranego autorytetem akademickim dyskursu, który przekierowuje priorytety społeczne z dotychczasowych dążeń do wzrostu zamożności społeczeństwa (trudnych do osiągnięcia w warunkach wojennych) na wymóg wysiłku na rzecz dynamizowania „młodej cywilizacji” rosyjskiej, implementacji „kodeksu narodowości”, „kodeksu tożsamości”. Dyskurs ten realizowany jest także poprzez m.in. wprowadzenie nowego przedmiotu na rosyjskich uniwersytetach – „podstawy państwowości rosyjskiej”⁴.

Rosyjski establishment jest szczególnie zainteresowany utrzymaniem nastrojów społecznych na stabilnym poziomie, aby zapobiec przekroczeniu krytycznej masy niezadowolenia w relacjach między społeczeństwem a władzą. Stało się to szczególnie istotne po kryzysie związanym z afrontem Jewgienija Prigożyna. Otoczenie Władimira Putina prowadzi intensywny monitoring społecznych ocen bezpieczeństwa państwa w sytuacji wojennej. Z niezależnych badań przeprowadzonych

¹ Vide M. Banasik, *Bezpieczeństwo międzynarodowe w erze strategicznej rywalizacji*, Difin, Warszawa 2023, s. 360–367.

² J. Czaputowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2022, s. 24.

³ С.А. Сидоров, В.А. Смолярков, В.П. Сахно, *Предпосылки и формы влияния международной среды на внутреннюю политику государств: теоретический аспект*, „Право и Государство: теория и практика” 2023, nr 3(219), s. 99–100.

⁴ A. Pertsev, *The Faux Ideologies of Late – Stage Putinism*, 02.08.2023, <https://carnegiendowment.org/politika/90292> [dostęp: 13.09.2023].

we wrześniu 2023 r., po 18 miesiącach walk, wynika, że występują określone tendencje, które mogą wpływać na stabilność władzy⁵:

- trwała przewaga zwolenników (80%, z czego 35% to realnie zagorzali zwolennicy) nad przeciwnikami wojny (20%) przy jednoczesnym spadku poparcia dla wojny o 9% (względem 2022 r.);

- wzrost oczekiwań co do zaprzestania działań wojennych przy zachowaniu obecnych zdobyczy terytorialnych inwazji (z 11% do 28%),

- występowanie grupy około 38% respondentów wskazujących na negatywny wpływ wojny na ich prywatne plany lub możliwości rozwoju, przy czym 14% z nich komunikuje powiązanie wojny z utratą pracy, 36% – zauważalny spadek przychodów, a 56% musi ratować się sięganiem głębiej do oszczędności w celu zaopatrzenia się w podstawowe produkty (np. żywnościowe).

Oczywiście dyskurs nad bezpieczeństwem państwa, racją stanu i racjonalizacją działań koniecznych dla tego celu ma być wielopodmiotowo i wielofrontowo uwierzytelniany. Oprócz wspomnianych akademików podtrzymywanie prokremlowskiej linii dyskursu jest dziełem zarówno polityków, jak i m.in. artystów, weteranów, a także dziennikarzy. O skali wpływu działalności tych ostatnich zarówno przed wojną, jak i po jej wybuchu, świadczy rozmiar sankcji nałożonych na podmioty i osoby zaangażowane w rosyjską wojnę informacyjną – propagandystów, dezinformatorów lub „podżegaczy wojennych”, osobowości medialne, medialnych zwolenników Putina, „kupionych/sprzedajnych liderów opinii” lub influencerów⁶. W gronie medialnych agitatorów wspierających reżim i działania Putina, takich jak Margarita Simonjan, Olga Skabejewa czy Jewgienij Popow⁷, kluczową rolę odgrywa Władimir Sołowjow. Jest on głównym architektem medialnego „programowania społecznych emocji” i kształtowania percepcji społecznej, w tym propagowania putinowskiej wizji rosyjskiego mesjanizmu jako panaceum na zapewnienie bezpieczeństwa państwa. Jest też autorem publicznie głoszonych tez, postulujących między innymi: w aspekcie bezpieczeństwa wewnętrznego – konieczność osadzania w więzieniach niebezpiecznych dysydentów, a w wymiarze

⁵ S. Pribylov, *Russia's Shifting Public Opinion on the War in Ukraine*, 05.09.2023, <https://www.voanews.com/a/russia-s-shifting-public-opinion-on-the-war-in-ukraine-/7255792.html> [dostęp: 16.09.2023].

⁶ ACF International, *Warmongers under sanctions*, https://acf.international/acf-media/Federal_media_ckc57W9.pdf [dostęp: 16.09.2023].

⁷ D. Averre, *Heads of the Hydra: The Top Russian Propagandists Hand-picked by Vladimir Putin to Indoctrinate His People and Drum up Support for His Brutal War in Ukraine*, MailOnline, 14.05.2023, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-12050367/Heads-Hydra-Russian-propagandists-hand-picked-Vladimir-Putin.html> [dostęp: 16.09.2023].

zewnątrznym – usprawiedliwianie agresywnych działań Rosji wobec Ukrainy oraz groźby nuklearnej anihilacji europejskich stolic⁸. O ile ten wymiar dyskursu zabezpiecza Kremlowi odpowiedni fragment stymulowania „rosyjskiej duszy”, stanowiąc element „komunikacji kryzysowej”, o tyle dyskurs intelektualny nad bezpieczeństwem państwa można uznać za komunikację strategiczną.

Wydaje się ponadto, iż na specyfikę rosyjskiego dyskursu zasadniczo wpływ mają następujące kwestie:

- zakres wolności słowa,
- konsekwencje systemowe wojny,
- wojenne konsekwencje prywatne dla ludzi biorących udział w tym dyskursie,
- stan konsensusu elit,
- związki świata polityki i akademików,
- zarządzanie emocjami aparatu bezpieczeństwa,
- percepcja i przekonania co do intencji zewnętrznego świata wobec Rosji.

METANARRACYJNA OBUDOWA ROSYJSKIEGO DYSKURSU STRATEGICZNEGO

Właściwym wstępem do aktualnej wykładni rosyjskiego podejścia do naczelnej tematyki niniejszego artykułu wydają się spostrzeżenia Artemija Anatolijewicza Kuzniecowa. Według tego autora bezpieczeństwo państwa jest definiowane i oceniane poprzez realizację interesów bezpieczeństwa narodowego, rozumianych jako ochrona wartości cenionych przez różne podmioty – jednostki, naród, a także państwo. To jednak właśnie państwo ponosi główną odpowiedzialność za ten proces oraz dysponuje odpowiednimi narzędziami do jego realizacji⁹.

W rosyjskim dyskursie eksperckim możliwości realizacji interesów narodowych są przedstawiane w corocznym raporcie „Rosja i Świat: 2023. Ekonomia i polityka”, opracowywanym przez moskiewski Narodowy Instytut Światowej Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych. Globalne trendy polityczne opisane w raporcie obejmują dwie fazy: fazę „konfliktową”, przewidywaną na cały rok 2023, oraz fazę „postkonfliktową”, przypadającą na przełom lat 2023 i 2024. W pierwszym

⁸ O. Ostapchuk, *Airborne Infection*, 21.03.2023, <https://holod.media/en/2023/03/21/who-is-mr-solovyov/> [dostęp: 16.09.2023].

⁹ А.А. Кузнецов, *Национальная безопасность как способ защиты национальных интересов*, „Образование и Право” 2023, nr 5, s. 51.

etapie na porządek międzynarodowy, a tym samym bezpieczeństwo Rosji, będzie miała wpływ triada trendów:

1. Rezonujący, skumulowany wpływ historycznych czynników politycznych i polityczno-militarnych – odziedziczonych po łącznym *continuum*, począwszy od II wojny światowej, aż po dekady ery post-zimnowojennej.

2. Zmagania z umiędzynaradawianymi problemami wewnętrznymi, takimi jak geopolityka żywności czy zmiany klimatyczne.

3. Labilna dynamika polityczno-militarna – charakteryzowana arytmia kryzysu oraz ryzykiem nieoczekiwanych „czarnych łabędzi”.

W drugiej fazie krótkoterminowej projekcji strategicznej ładu globalnego i bezpieczeństwa Rosji kluczowe mają być:

- intensywna hegemoniczna rywalizacja między USA a Chinami;
- dynamika i spójność relacji transatlantyckich;
- szanse na normalizację stosunków Rosji z Zachodem lub ich trwałe brak, co wydaje się szczególnie istotne z perspektywy Moskwy¹⁰.

Globalne uwarunkowania geopolityczne, na tle wręcz dziejowym, są również osią narracji megatrendów determinujących bezpieczeństwo współczesnej Rosji, m.in. Ewgienija Wsiewołodowicza Balackiego. Zdaniem tego moskiewskiego badacza Rosja znajduje się na froncie, a wręcz w epicentrum zaciętej (wciąż nierozstrzygniętej) „hybrydowej wojny cywilizacji”. Stawką tych zmagania pomiędzy cywilizacją zachodnią a cywilizacją niezachodnią, której częścią jest Rosja, jest kapitał inwersji tożsamości i kreacji opinii wewnętrznej, a poprzez to w efekcie zwiększenia sprawczości międzynarodowej¹¹.

W podobnym tonie traktuje sprawę zapewniania bezpieczeństwa rosyjskiego państwa Andriej Tsygankov. W obliczu diagnozowanego przez Rosję przeświadczenia o, po pierwsze, załamaniu globalnych struktur porządku międzynarodowego, a po drugie, idei „nowoczesnego społeczeństwa”, rośnie znaczenie „krajów-cywilizacji”, takich jak Rosja. Zdaniem Tsygankowa Rosja daje odpór i zaprzecza swoim istnieniem ekspansjonizmowi Zachodu, którego osłabienie otwiera w końcu szansę na efektywniejszy globalny dialog¹².

¹⁰ А.А. Дынкин, В.Г. Барановский (рук. проекта); отв. ред.: Г.И. Мачавариани, И.Я. Кобринская, *Россия и мир: 2023. Экономика и внешняя политика. Ежегодный прогноз*, ИМЭМО РАН, Москва 2022, s. 7-14, <https://www.imemo.ru/files/File/ru/publ/2022/Russia-World-2023.pdf> [dostęp: 13.09.2023].

¹¹ Vide: Е.В. Балацкий, *Россия в эпицентре геополитической турбулентности: гибридная война цивилизаций*, „Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз” 2022, t. 15, nr 6, s. 52-78, DOI: 10.15838/esc.2022.6.84.3.

¹² А. Цыганков, *Незаменимая Россия: крепости и мосты «Русской идее»*. Ослабление западной способности доминировать может открыть возможности для

Nielatwej dla reżimu, aczkolwiek dość wiernej charakterystyki czynników utrudniających zapewnienie bezpieczeństwa państwa dokonał Sergey Malkow. W jego opinii Rosja, znajdująca się pod bezprecedensową presją mającą na celu pozbawienie jej podmiotowości geopolitycznej, ma niewielkie szanse na skuteczne przeciwstawienie się tym naciskom. Przyczyny tego stanu rzeczy Malkow upatruje zarówno w wewnętrznych zaniedbaniach, jak i błędach popełnianych na arenie międzynarodowej. Endogenicznie warunkują tę trudność m.in.: profil limitowanej gospodarki surowcowej i zależność importową w zakresie zaawansowanych technologii, duże rozwarstwienie majątkowe, jak również trudna sytuacja demograficzna. Egzogenicznie zaś: faktyczny brak jakościowych sojuszników, skutecznie proliferowany – demonizowany i intoksynowany wizerunek Rosji i izolacja jej przywódcy¹³.

Zdający się wpisywać w „narrację ultimatum” rosyjskiego wobec Zachodu Walerij Owczyński (z tzw. Klubu Izborskiego) jest z kolei zdania, oceniając już spektrum pomocy Zachodu wobec Ukrainy, że ta pomoc stanowi kolejny etap metodycznie realizowanej, regularnej napaści na Rosję¹⁴.

We wpływowym i renomowanym rosyjskim czasopiśmie „Мысль Войска”, w tożsamej narracji, wtóruje Owczyńskiemu Andriej Ilnickij. Strategia słabnącego hegemonu opiera się bowiem na prowadzeniu działań wojennych, których ostrze – mające na celu zaprowadzenie nekolonialnych porządków i doprowadzenie do globalnej dominacji, dającej mu i jego społeczności asymetryczny wobec innych dobrobyt – jest skierowane głównie przeciwko Rosji. Okrażanie Rosji „w szarej strefie” wymaga, w opinii Ilnickiego, wypracowania odpowiedniej strategii odporności i zwycięstwa. A to wymaga finalnie wygranej w „walce mentalnej”, do czego nie trzeba jeszcze większej militaryzacji, a „wewnętrznej mobilizacji klasy politycznej”¹⁵.

Wasilij Klandijewicz Bielozerjiov uważa, iż mimo wszystko o egzystencjalnych interesach i o bezpieczeństwie państwa przesądza aktualnie głównie optyka wojenna i związana z nią konieczność prowadze-

межкультурного диалога, 01.09.2023, <https://globalaffairs.ru/articles/nezamenimaya-rossiya/> [dostęp: 13.09.2023].

¹³ С.Ю. Малков, *Россия в условиях мирового кризиса?*, „Евразийская Интеграция: экономика, право, политика” 2022, nr 4, s. 13, DOI: 10.22394/2073-2929-2022-04-11-25.

¹⁴ В. Овчинский, *Каким будет следующий этап нападения на Россию?*, 16.04.2023, <https://izborsk-club.ru/24432> [dostęp: 13.09.2023].

¹⁵ Vide: А.М. Ильницкий, *Стратегия гегемона – стратегия войны*, „Военная Мысль” 2023, nr 6, s. 17–36.

nia polityki odzwierciedlającej właściwe zrozumienie „wojennej mapy świata” jako intencji i wariantów konfrontacji militarnej, do której regularnie „zaprasza się Rosję”¹⁶.

PRZESILENIE WOJENNE JAKO DYSKURSYWNE ŹRÓDŁO I WARUNEK BEZPIECZEŃSTWA ROSJI

Co mogło sprawić, że jak pisze Krzysztof Wojczal, Putin 24 lutego 2022 r. „wywrócił stolik z szachownicą, na której przez ostatnie 7 lat starannie przesuwiał kolejne figury” – wzmacniając infrastrukturę szantażu energetycznego, subordynując Alaksandra Łukaszenkę, dokonując projekcji wpływu w Kazachstanie, zachowując asertywność wobec Turcji i osiągając swoje geopolityczne cele wobec Al-Asada¹⁷?

W polskiej literaturze przedmiotu dominuje pogląd, że działania te wynikały z poczucia realizowania roli najaktywniejszego obrońcy globalnego porządku, zdolnego zapewnić wielobiegunową sprawiedliwość. Jednocześnie podkreśla się niezadowolenie Rosji z poziomu dotrzymania zobowiązań przez Zachód, w tym NATO, oraz braku implementacji zasady „niepodzielności bezpieczeństwa”. Dodatkowym czynnikiem było poczucie zagrożenia ze strony ukraińskiego nacjonalizmu¹⁸. Wojna stała się więc swoistym rosyjskim azymutem sekurytyzacji i punktem odnalezienia się w geopolitycznej grze. W trybie regularnej sekurytyzacyjnej narracji wzbudzono w Rosjanach poczucie bycia cywilizacyjnymi ofiarami zachodniej ekspansji – co systemowo prezentowano jako egzystencjalne zagrożenie, a samą „specjalną operację wojskową” – jako konieczną, jak też uprawnioną i logiczną konsekwencję uruchomienia zagrożeń i przeciwstawiania im środków nadzwyczajnych¹⁹.

Kilkanaście miesięcy po rozpęтaniu pełnoskalowej wojny przez Putina wyrazistej wykładni „nieuchronności wojny” (skutkującej pozytywnymi, rewitalizującymi dla rosyjskiej państwowości, idei i sytuacji/

¹⁶ Vide: В.К. Белозёрв, *Военная картина мира как детерминант обеспечения национальной безопасности России*, [w:] *Новые вызовы и угрозы безопасности РФ в условиях глобальных и локальных трансформаций*, red. С.В. Устинкина, А.В. Никитина, РУСАЙНС, Москва 2023, s. 18–35.

¹⁷ K. Wojczal, *To jest nasza wojna. Ukraina i Polska na wspólnym froncie*, Kancelaria Prawna Krzysztof Wojczal/Poltext Sp. z o.o., Warszawa 2023, s. 92–94.

¹⁸ A. Sawicz, P. Kościński, *Droga Putina do wojny*, Wydawnictwo LTW, Łomianki 2022, s. 176–188.

¹⁹ D.A. Fusiek, *Putin's Great Patriotic War: Russia's Securitization of the West and Humiliation Narratives Surrounding the 2022 Invasion of Ukraine*, HAPSc Policy Briefs Series, 2022, t. 2, nr 1, s. 109–111, DOI: 10.12681/hapscpbs.30999.

pozycji geopolitycznej), dokonał Siergiej Karaganov. Jeden z najbardziej opiniotwórczych doktrynerów przedmiotowego rosyjskiego dyskursu wskazuje na odpowiednie pod względem czasu – schyłku 500-letniego okresu dominacji Zachodu – zdyskontowanie decyzji o „specjalnej operacji wojskowej”. Zdaniem Karaganova wejście Rosji na Ukrainę będzie miało analogiczną doniosłość jak Wielka Wojna Ojczyźniana. Doprowadzi, według niego, do oczyszczenia strukturalnego systemowego napięcia wywołanego „wasalnym” układem NATO–Rosja, a przy okazji, co jego zdaniem już widać, ożywi vitalność i przeświadczenie misji Rosji w świecie. W opinii Karaganova obecny kurs Rosji wynika przede wszystkim z realizacji jej wielkiej strategii²⁰:

- złamania woli Zachodu;
- doprowadzenia poprzez to do odwrotu Zachodu na zachodnim wektorze geopolitycznym Rosji;
- uzyskania dzięki temu możliwości koncentracji na strukturalnych wyzwaniach i kryzysach wewnętrznych Rosji;
- a także wytworzenia tak potrzebnego cywilizacji – „rosyjskiego snu”.

W podobnej narracji wypowiada się Fiodor Lukyanov – prominentny i poczytny reprezentant Wałdajskiego Klubu Dyskusyjnego. Jest on zdania, że wraz z kruszeniem podstaw dotychczasowego ładu upadnie również złudzenie, że handel i więzi gospodarcze mogą skutecznie zapobiegać strategicznej rywalizacji geopolitycznej. Pomija przy tym fakt, że to Rosja, poprzez rozpoczęcie „specjalnej operacji wojskowej”, wywołała największy kryzys we współczesnej globalnej architekturze bezpieczeństwa. Jednocześnie gloryfikuje konsekwentną neomocarstwową kampanię Kremla na arenie międzynarodowej i racjonalizuje tę „operację”, powołując się na ostrzegawczy artykuł Putina *O historycznej jedności Rosjan i Ukraińców*. Wskazuje również, że działania Rosji wydają się uzasadnione odpowiedzią na rzekomą „specjalną operacją wojskową Zachodu wobec Rosji”²¹. Zwraca także uwagę, że w globalnej perspektywie największe korzyści z tej sytuacji odnosić mogą Chiny²².

Omawiając rosyjski dyskurs ekspercki nad bezpieczeństwem Rosji, należy zastanowić się, czy jest on obiektywny wobec problemów

²⁰ Е. Давутов, *Политолог Сергей Караганов: «Мир усеян могилами великих держав, потерявших национальную идею»*, 06.07.2023, <https://portal-kultura.ru/articles/world/351942-politolog-sergey-karaganov-mir-useyan-mogilami-velikikh-derzhav-poteryavshikh-natsionalnuyu-ideyu/> [dostęp: 13.09.2023].

²¹ F. Lukyanov, *Between Two Special Operations*, „Russia in Global Affairs” 2023, nr 21(2), s. 5–10, DOI: 10.31278/1810-6374-2023-21-2-5-10.

²² R. von Fritsch, *Punkt zwrotny. Wojna Putina i jej konsekwencje*, przeł. A. Wziętek, Wydawnictwo Akademickie SEDNO Sp. z o.o., Warszawa 2022, s. 145–146.

powstałych w cieniu i ogniu wojny. Ostatecznie, w konsekwencji działań na Ukrainie, Kreml doświadczył bowiem²³:

- krytyki i odczuwalnych konsekwencji ze strony wpływowych graczy na arenie międzynarodowej (z wyłączeniem Chin, które należy lokalizować w grupie kolejnej);
- przychylniej neutralności państw średnich;
- obojętności, zrozumienia, biernego lub aktywnego poparcia ze strony państw nieposiadających znacznego wpływu na bieg spraw globalnych.

Dlatego, zdaniem innego mainstreamowego badacza rosyjskiej polityki bezpieczeństwa – Dmitrija Trenina, analizującego echa szczytu Rosja–Afryka, Moskwa w obliczu dość klarownej dla Rosji delimitacji geopolitycznej – „dom wrogów” obejmujący Zachód i „dom przyjaciół” – realizuje największą od czasów Piotra Wielkiego strategiczną reorientację, mającą na celu jej podmiotową rewitalizację. Podkreśla również, że granice tych obozów mogą ulegać zmianom, uzależnionym od stanowiska poszczególnych państw wobec sankcji nałożonych na Rosję²⁴.

Powątpiewać w planową dywersyfikację geopolityczną Rosji – zwłaszcza w przeprowadzenie jej bez szwanku dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa w obliczu konsekwencji wojny – wydaje się m.in. francusko-rosyjska badaczka Carnegie Center Tatiana Stanovaya. Prognozuje ona, na podstawie już widocznych pęknięć w rosyjskim systemie władzy, postępującą ambiwalencję linii proponowanej przez Putina, ryzykowny dla relacji państwowo-społecznych brak rozliczalności politycznej z coraz bardziej kosztownych działań, które współ z rozdrobnieniem elit i coraz bardziej antysystemowym społeczeństwem może przynieść Rosji okres niestabilności. Zdaniem analityczki konsekwencje porwania się na „wojenny akt historycznego przeznaczenia” mogą bezwarunkowo przebiegunować realność realizacji potrzeb i priorytetów. Wówczas zamiast dyskutowania imperialnej restytucji spadnie na władze konieczność sprostania kolejnej „smucie”²⁵. Mimo

²³ P. Śledź, *Wpływ rosyjskiej, pełnoskalowej agresji na Ukrainę na otoczenie międzynarodowe w wymiarze regionalnym i globalnym*, [w:] *Wybrane aspekty rosyjskiej agresji na Ukrainę w obszarze politycznym, militarnym i gospodarczym*, red. P. Soroka, K. Pająk, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2023, s. 63–64.

²⁴ D. Trenin, *Here's how Russia is Making Is Biggest Geopolitical Shift since the Time of Peter the Great*, 02.09.2023, <https://modernndiplomacy.eu/2023/09/02/heres-how-russia-is-making-its-biggest-geopolitical-shift-since-the-time-of-peter-the-great/> [dostęp: 14.09.2023].

²⁵ T. Stanovaya, *Putin's Age of Chaos. The Dangers of Russian Disorder*, 08.08.2023, <https://www.foreignaffairs.com/russian-federation/vladimir-putin-age-chaos> [dostęp: 13.09.2023].

takich głosów dyskurs intelektualny nad bezpieczeństwem państwa zawiera sporą dozę optymizmu, wspieranego tonem mobilizującym.

ROSYJSKA WIZJA GLOBALNEJ ARCHITEKTURY BEZPIECZEŃSTWA JAKO DOKTRYNALNE SPOIWO DYSKURSU NAD RACJĄ STANU

Wartościujące spoiwo relatywizacji wszelkich wydarzeń na arenie międzynarodowej z udziałem Rosji oraz „kodeks mobilizacji” narodu wobec wyzwań stojących przed Rosją stanowi rosyjska wizja globalnej architektury bezpieczeństwa, o której zmianę dla Rosji walczy permanentnie, w jego przekonaniu, Putin. Dość eklektyczna, lecz spójna, wizja globalnej architektury bezpieczeństwa, oparta na historycznie i hierarchicznie uwarunkowanych mechanizmach statusowo-sprawczych oraz uprawnieniach mocarstw, zakłada wzajemny szacunek dla regionalnych prymatów w decydowaniu o kwestiach globalnego bezpieczeństwa. Jest to rosyjska wykładnia strategiczna i kompas rozwoju państwa²⁶. To architektura globalnego bezpieczeństwa, w której państwo chce funkcjonować w wymiarze zewnętrznym i wewnętrznym.

W sensie źródłosłowa jest to katalog stanowiących ewolucyjne *continuum* dokumentów strategicznych, uzupełnianych przez konkretne przełomowe „wykłady”, artykuły elit władzy (w tym samego Putina), przeplatane wywodami, do których zapraszani są legitymizujący jej główny nurt – doktrynerzy, ideolodzy, analitycy²⁷.

Zgodnie z punktem aktualnej – jeszcze przedwojennej – Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rosji (2021) spektrum naczelných wartości bezpieczeństwa rosyjskiego państwa stanowi triada: wzmacniania potencjału obronnego, wzmacniania jedności wewnętrznej (przekładającej się na stabilność polityczną) oraz gospodarczo-przemysłowego kompleksu newralgicznego dla podmiotowości i suwerenności państwa, która wyposaży Rosję w sprawczość realizacji asertywnej polityki na arenie międzynarodowej i suwerenności wewnętrznej, w tym również odporności w zakresie przeciwdziałania zewnętrznym naciskom²⁸.

²⁶ Vide: D. Jarnicki, *Rosyjska wizja współczesnej globalnej architektury bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, Siedlce 2023.

²⁷ Э. Фарегррен, *Русский гамбит для изменения существующего мирового порядка*, „Connections: The Quarterly Journal” 2022, nr 3, s. 29–47.

²⁸ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego FR (z 2 lipca 2021)*, https://poland.mid.ru/pl/press-centre/news/strategia_bezpiecze_stwa_narodowego_federacji_rosyjskiej/ [dostęp: 17.09.2023].

Właściwe zrozumienie wydzwiku oficjalnego stanowiska Rosji wobec jej poglądu na globalną architekturę bezpieczeństwa znajduje się w wydanej już po roku wojny Koncepcji polityki zagranicznej FR (2023). Syntezującymi dla całokształtu zapisami są zarówno punkty 4, 5 i 6 postanowień ogólnych, jak i pkty 18–48 tego dokumentu eksponujące priorytetowe obszary polityki zagranicznej FR. Wyjściową grupę „aksjomatyczno-statusowych” komponentów rosyjskiej wizji GAB stanowi: transepokowość i węzłowość transcywilizacyjna rosyjskiej mocarstwowej państwowości (pkt 4), potencjałowa, formalna i nieformalna wyjątkowość dla stymulacji konstruktywnej agendy i globalnego, wielobiegunowego konstruktów równowagi sił. Zakres „strategiczno-operacjonalizacyjnych celów” wobec GAB stanowią zaś obszarowe priorytety: kształtowania sprawiedliwego i zrównoważonego porządku świata (pkt 18–19), praworządność w stosunkach międzynarodowych (20–23), wzmocnienie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (pkt 24–35), zapewnienie interesów Federacji Rosyjskiej na światowych oceanach, w przestrzeni kosmicznej i powietrznej (pkt 36–38), międzynarodowa współpraca gospodarcza i wspieranie rozwoju międzynarodowego (pkt 39–40), ochrona środowiska i zdrowia na świecie (pkt 41–42) oraz międzynarodowa współpraca humanitarna (pkt 43–44), ochrona obywateli i organizacji rosyjskich przed zagranicznymi bezprawnymi ingerencjami, wspieranie rodaków mieszkających za granicą, współpraca międzynarodowa w dziedzinie praw człowieka (pkt 45–47) i wsparcie informacyjne działalności Federacji Rosyjskiej w zakresie polityki zagranicznej (pkt 48)²⁹.

Bezpieczne państwo w rozumieniu zapewnienia priorytetu pierwszego oznacza ustanowienie, symboliczne i praktyczne, nowego porządku świata, którego pośród szerokiego frontu apologetów, jednym z wpływowych ideologów jest Aleksander Dugin. Jak pisał on we wrześniu 2023 r., po XV Szczycie BRICS realnie powstaje siedmiobiegunowość. A na sześciu z siedmiu tych biegunów bezpieczeństwo, także Rosji, oraz konstruktywny, sprawiedliwy dialog pomiędzy nimi zapewnić ma brak elementów liberalnej kultury: indywidualizmu, sekularyzmu czy hedonizmu³⁰.

Globalna praworządność jest z kolei postulatem związanym z osobliwością rosyjskiego stosunku do prawa międzynarodowego, a także

²⁹ *Koncepcja polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej (z 31 marca 2023 r.)*, https://poland.mid.ru/pl/press-centre/news/koncepcja_polityki_zagranicznej_federacji_rosyjskiej_zatwierdzona_przez_prezydenta_federacji_rosyjsk/ [dostęp: 17.09.2023].

³⁰ А. Дугин, *Новый многополярный порядок. Гептархия и её смыслы*, 05.09.2023, <https://izborsk-club.ru/24700> [dostęp: 13.09.2023].

do praw człowieka. Ma on w sobie zarówno cechy relatywizacyjne, jak i koniunkturalne do prawa międzynarodowego, co jest przydatne, gdyż premiuje siłę i przewagi państwowe na arenie międzynarodowej lub pozwala skrytykować mocarstwowe zapędy innych³¹. Stałym punktem rosyjskiego dyskursu, w którym łączą się bezpieczeństwo i prawo, jest temat reformy ONZ jako gremium, które może stanowić o zmianie prawa³², zwłaszcza jeśli byłoby to gremium np. Rady Bezpieczeństwa, powiększonej o państwa Globalnego Południa – BRICS³³.

Priorytetowe, a co za tym idzie, najszerszej potraktowane w koncepcji polityki zagranicznej są kwestie bezpieczeństwa i irenologicznych mechanizmów bezpieczeństwa międzynarodowego. Znajduje to odzwierciedlenie również w dyskursie eksperckim, który w dużej mierze koncentruje się na uzasadnianiu rzeczywistej osi sporu między Rosją a Zachodem oraz na podkreślaniu konieczności przeciwdziałania globalnemu zagrożeniu dominacji znanej z „jednobiegunowego momentu”³⁴. Wiele uwagi poświęca się wciąż, także w trakcie wojny z Ukrainą, mimo że to Rosja jest agresorem, zagadnieniu ekspansji NATO i ewentualnej akcesji kolejnych państw³⁵. Ważnym elementem dyskursu nad bezpieczeństwem państwa pozostaje także analiza relacji sojuszniczych, w szczególności z państwami dotychczas sprzyjającymi Rosji, z którymi obecna sytuacja utrudnia prowadzenie oficjalnego dialogu i wpływa negatywnie na jej wizerunek, z którymi w świetle obecnej sytuacji Rosji, ze względu na problemy wizerunkowe, trudno jest prowadzić oficjalny dialog³⁶.

Biorąc pod uwagę fakt, że m.in. Indie łądzą już na Księżycu, Chiny rozwijają swoje globalne arterie morskie i lądowe Jednego Pasa i Szlaku, a niedługo potrzebny będzie nowy akronim w związku z wstąpieniem do BRICS m.in. Arabii Saudyjskiej, Iranu czy Argentyny, nie

³¹ L. Mälksoo, *O osobliwościach rosyjskiego stosunku do prawa międzynarodowego*, przeł. M. Klimowicz, Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, Warszawa 2022, s. 296–301.

³² Ф.П. Фурман, *Стоит ли реформировать ООН?*, „Евразийская Интеграция: экономика, право, политика” 2022, nr 4, s. 82–88, DOI: 10.22394/2073-2929-2022-04-82-88.

³³ О. Барабанов, *Расширение БРИКС как консолидация не-Запада? На примере голосований в Генассамблее ООН*, 07.09.2023, <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/rasshirenie-briks-kak-konsolidatsiya-ne-zapada/> [dostęp: 13.09.2023].

³⁴ Д. Тренин, *Не «против», а «за». Политика России в отношении Мирового большинства*, 01.09.2023, <https://globalaffairs.ru/articles/ne-protiv-a-za/> [dostęp: 13.09.2023].

³⁵ В. Овчинский, *Игры Альянса*, 12.04.2023, <https://izborsk-club.ru/24540> [dostęp: 13.09.2023].

³⁶ В. Белов, *Отношения России и Германии: пробивая одно дно за другим*, 06.09.2023, <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/otnosheniya-rossii-i-germanii-probivaya-odno-dno-za-drugim/> [dostęp: 13.09.2023].

powinno dziwić, że węzłową platformą realizacji interesów państwa rosyjskiego w kosmosie, na światowych oceanach czy w powietrzu jest właśnie ten format. Nie ocenia on *de facto* współpracy z Rosją przy użyciu kryteriów liberalno-demokratycznych³⁷.

Znaczna część dyskursu bezpieczeństwa państwa w Rosji, szczególnie ważnego w sytuacji wojennej, koncentruje się na analizie wydolności gospodarczej. Kluczowym aspektem pozostaje rentowność sektora energetycznego, ale równie istotna staje się suwerenność ekonomiczno-technologiczna Rosji jako kluczowy czynnik zwycięstwa w globalnej wojnie hybrydowej. Właściwie od dawna, co zrozumiałe w sytuacji wojennej, pod wpływem obserwacji wojennych, podnoszone są zagadnienia realnego doinwestowania i zmodernizowania (wyposażenia w elementy biotechnologii, nanotechnologii, technologii kwantowej itp.) bazy przemysłu zbrojeniowego³⁸. Naturalnie ważnym obszarem dyskusji nad bezpieczeństwem państwa jest analiza i projekcja wpływu zachodnich sankcji, a także mechanizmów ich neutralizacji, po konwersję w czynnik rewitalizujący rosyjską suwerenność ekonomiczną³⁹.

Treści dotyczące ekologicznego wymiaru bezpieczeństwa, choć zgodne z ogólnym dyskursem, są silniej osadzone w kontekście duchowym i higienicznym, odnoszącym się do mentalności i tożsamości narodowej. Dyskurs ten rozgrywa się w ważnym dla rosyjskich filozofów i geopolityków tzw. wymiarze „noosfery”. W wymiarze ekologicznym jest on wynikiem ścierania się problemów transcendencji ekologicznej (wymiaru duchowego) z wymiarem technokratycznym (wydobyciem surowców, urbanistyką) itp.⁴⁰. Kluczową kategorią jest ponadto – w przypadku rosyjskim – kategoria „przestrzeni”, która ma imperialny wydźwięk i stanowi ważny komponent tożsamości. Stąd zarówno zainteresowanie rewitalizacją obszarów przemysłowych, jak i zmianami klimatycznymi w kontekście surowcowym (Arktyka). W tym kontekście analizowane są także działania wojenne i ich potencjalny wpływ na ryzyko potencjalnych katastrof technicznych.

³⁷ Н.Н. Трошин, И.Н. Баженов, *Исторический саммит БРИКС: новые горизонты объединения*, 30.08.2023, <https://riss.ru/analitica/istoricheskiy-sammit-briks-novye-gorizonty-obedineniya/> [dostęp: 13.09.2023].

³⁸ А.А. Бартош, *Технологический суверенитет России как важный фактор победы в мировой гибридной войне*, „Военная Мысль” 2023, nr 8, s. 16–32.

³⁹ Vide: С.Ю. Пертсева, Ф.А. Аминджонова, С.С. Бакиева, *Оценка влияния санкций Запада на формирование бюджета России в условиях глобализационных процессов*, „ЭТАП: экономическая теория, анализ, практика” 2023, nr 1, s. 27–55, DOI: 10.24412/2071-6435-2023-1-27-55.

⁴⁰ Ю.М. Резник, *Пути построения экологической цивилизации в России (экоинтегральный подход)*, „Личность. Культура. Общество” 2022, t. XXIV, nr 2 (114), s. 89–115, DOI: 10.30936/1606_951X_2022_24_2_89_115.

Powszechna, aczkolwiek trudno powiedzieć, że żywa, idea współpracy humanitarnej w obliczu tak niehumanitarnego traktowania zarówno wroga, jak i swoich żołnierzy, jest wynikiem – jak zauważa się m.in. w Duginowskiej koncepcji eurazjatyckiej, przenikającej do wielu ideologicznych i praktycznych sfer państwowych – mieszanki: koncepcji antropologicznych pozycji i roli indywidualium i społeczeństw; założeń aksjologii autonomii prawnej i przymusu prawnego. W rezultacie powstaje złożona narracja, literalnie traktująca humanitaryzm i współpracę humanitarną, relatywizując je w kontekście kluczowych dla spójności państwa wartości (szczególnie w trakcie wysiłku wojennego), takich jak antyindywidualizm, państwowocentryzm, tradycjonalizm i antypacyfizm⁴¹.

Ważną przeszkazą w powielaniu rosyjskiego dyskursu politycznego są liczne publikacje poświęcone fundamentowi forsowanej przez Kreml idei „rosyjskiego świata”. To ona jest sednem dyskursu nad apodyktycznym przeciwdziałaniem ingerencji wewnętrznej, jak i tłumaczenia „specjalnych środków ochrony” Rosjan (ludności rosyjskojęzycznej) za granicą. W jednym z najnowszych wydań „Myśli Wojskowej” można znaleźć z kolei artykuł rosyjskich pułkowników – Maksima Zhdanova, Michaiła Sidorova, i A. Lukashina – wzywający do budowania, na bazie samoświadomości, instrumentarium ochrony mentalności (szczególnie młodych ludzi) w szerszym procesie zapewniania wyższości nad Zachodem. Ze strony kolektywnego Zachodu realizowana jest bowiem wobec Rosji „wojna kognitywna”⁴². Igor Kefeli i Roman Wychodziec z Rosyjskiej Akademii Gospodarki Narodowej i Administracji Publicznej podkreślają, że kluczowym wymiarem bezpieczeństwa eurazjatyckiego, będącego rdzeniem rosyjskiej geopolityki, jest sprawność państwa w strategicznym i taktycznym, pokojowym i wojennym, psychologiczno-informacyjnym kształtowaniu opinii publicznej i mentalności ludności⁴³.

Stąd tak ważna okazuje się, w kontekście coraz większej płynności pomiędzy siłą twardą, miękką a ostrą, kwestia sprawności zasilania

⁴¹ M. Składanowski, *Bezpieczeństwo narodowe Rosji w neo eurazjatyzmie Aleksandra Dugina na tle współczesnej rosyjskiej debaty politycznej i akademickiej*, Difin, Warszawa 2022, s. 153–182.

⁴² М.А. Жданов, М.П. Сидоров, А.В. Лукашин, *Роль национального самосознания в достижении превосходства над Западом в условиях когнитивной войны*, „Военная Мысль” 2023, nr 6, s. 37–45.

⁴³ И.Ф. Кефели, Р.С. Выходец, *Евразийская безопасность в ракурсе концепции информационно-психологического и когнитивного противоборства*, „Евразийская Интеграция: экономика, право, политика” 2023, t. 17, nr 2, s. 358, DOI: 10.22394/2073-2929-2023-02-11-23.

we wsparcie informacyjne rosyjskiej polityki zagranicznej. Jest to równoważne z zewnętrznym i wewnętrznym bezpieczeństwem informacyjnym państwa. Bezpieczeństwo informacyjne w Rosji jest bowiem traktowane jako możliwie najszersze pożytkowanie roli informacji przez szeroki front podmiotów – od służb specjalnych po dyplomację publiczną; od eksponowania budującej pozycję państwa roli: sztuki, religii, kultury, po propaństwowe stymulowanie nastrojów społecznych⁴⁴.

W obliczu powyższego – uwzględniając asertywność oficjalnej wizji globalnej architektury bezpieczeństwa, a także wciąż relatywną odporność establishmentu – nie dziwi dyskurs nad czynnikami mobilizacyjno-eksplanacyjnymi w zakresie zdolności Rosji do kontynuowania wojny. Są to, zdaniem Marka Menkiszaka, obecne w rosyjskim dyskursie⁴⁵:

- narracje nt. niesłabnących zdolności wojskowych, w czym upatruje się roli odpowiednich zdolności odtwarzania potencjału wojskowego, militaryzacji gospodarki czy nie w pełni wykorzystane jeszcze zaawansowane systemy broni;

- narracje nt. stabilności gospodarczej – budowane na argumentach skuteczności banku centralnego FR, przedwojennej preparacyjnej poduszki finansowej, zdolności adaptacji wobec sankcji i znajomość metod obchodzenia tych obostrzeń czy reorientacji szlaków i powiązań handlowych – zorientowana na zdyskontowanie „wieku Azji”;

- narracje nt. stabilności polityczno-społecznej, którą osiągnięto dzięki zarówno działaniom oczywistym, takim jak represyjne prawo, ale także nieoczywistym – umożliwieniu ucieczki z kraju ludności niewygodnej reżimowi, jak również skutecznemu zarządzaniu nastrojami społecznymi (w tym poprawnym sterowaniem nastrojami elit politycznych).

KONKLUZJE

Konieczność monitoringu i analizy, a przede wszystkim implementacji wniosków z tych czynności w ramach dyskursu nad bezpieczeństwem narodowym i międzynarodowym, wydaje się jedną z kluczowych kompetencji współczesnych decydentów w sferze bezpieczeństwa, a także

⁴⁴ M. Olechowski, *Bezpieczeństwo informacyjne Rosji. Czynniki duchowy i kultura strategiczna*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2023, s. 357–358.

⁴⁵ M. Menkiszak, *Wygrać wojnę z Rosją. O kontrstrategii Zachodu wobec Moskwy*, Numer 89, Punkt Widzenia, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2023, s. 32–41, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/PW_89_Wygrac-wojne-z-Rosja_net_0.pdf [dostęp: 13.09.2023].

ich zaplecza intelektualnego. Analiza działań państw o profilu polityki bezpieczeństwa i specyfice działań na arenie międzynarodowej, takich jak Rosja, to wręcz badawczy (i państwowy, służb specjalnych czy ekspercki) obowiązek.

Studium zmagania Ukrainy z Rosją stanowi cenne źródło aktualnej wiedzy na temat ewolucji rosyjskich „mocarstwowych odruchów”, dynamiki intencji oraz ich realizacji w praktyce. Pozwala lepiej zrozumieć mechanizmy eskalacji stosowane nie tylko wobec Ukrainy, lecz także innych konkurentów Rosji. Analiza tej problematyki umożliwia uchwycenie strategicznej logiki rosyjskich działań politycznych oraz ocenę aktualnych koncepcji badawczych dotyczących polityki bezpieczeństwa tego państwa. Badanie działań polityczno-militarnych, a także analiza retrospektywnej literatury dotyczącej działań poniżej progu wojny, w ramach wojny hybrydowej i pełnoskalowych działań wojennych, pozwala zrozumieć rosyjską strategię i taktykę. Istotne jest również zgłębianie rosyjskich opracowań dotyczących przewidywanych zagrożeń i metod przeciwdziałania im, co daje szerszy obraz podejścia Rosji do kwestii bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego⁴⁶.

W kontekście wydarzeń po lutym 2022 r. warto zadać pytanie badawcze, jakie znaczenie bilansujące i predyktywne dla obecnych wydarzeń, dyskursu nad bezpieczeństwem państwa (stwarzającego konkretną wizję realizacji określonych celów) miała np. kompleksowo traktująca bezpieczeństwo Rosji, wydana w 2021 r. przez Wojskową Akademię Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych FR, publikacja pt. *Prognozowane wyzwania i zagrożenia bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej i kierunki ich neutralizacji*⁴⁷. W zestawieniu z barwnymi agitatorami wojennymi, takimi jak nieżyjący już Władimir Żyrinowski czy obecnie medialny propagandysta Władimir Sołowjow, takie publikacje stanowią uporządkowane studium bezpieczeństwa, z których mogą czerpać decydenci.

Podsumowując niniejszy artykuł, warto pamiętać, że rosyjski dyskurs nad bezpieczeństwem państwa będzie nie tylko *stricte* dyskursem nad państwem w określonych granicach czy w określonych relacjach międzynarodowych. To establishmentowo-eksperski dyskurs interaktywny, w który zaangażowane są wszelkie podmioty i instrumen-

⁴⁶ *Passim*: J. Rogozińska, *Zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską i ich konsekwencje dla bezpieczeństwa państw Europy Środkowo-Wschodniej*, Difin, Warszawa 2023.

⁴⁷ *Vide*: *Прогнозируемые вызовы и угрозы национальной безопасности Российской Федерации и направления их нейтрализации*, Военная академия Генерального штаба Вооруженных Сил Российской Федерации (red. A.C. Коржевски, Военный институт (управления национальной обороной)), Москва 2021.

ty legitymizujące oraz prezentujące dziejowo-cywilizacyjne powinności (zazwyczaj nieuznające realnie możliwości *de facto* forsowanego przez Rosję „niepodzielnego bezpieczeństwa”). Dyskurs bezpieczeństwa Rosji bywa bowiem „dyskursem niebezpieczeństwa Ukrainy lub Zachodu”⁴⁸. Wynika to z historycznych uwarunkowań oraz tradycji autorytarnego samodzierżawia, w których dominująca narracja nie może przyjąć innej formy niż imperialna⁴⁹, szczególnie w sytuacji, gdy „zbuntowana prowincja” nie uległa w ciągu trzech dni imperialnemu centrum.

Biorąc pod uwagę treść pierwszego szczegółowego problemu badawczego – należy stwierdzić, że główny nurt mainstreamowego dyskursu eksperckiego w sferze bezpieczeństwa państwa w obliczu działań wojennych potwierdza konsekwencję i słuszność przyjętej strategii zawartej w oficjalnych dokumentach i komunikatach politycznych oraz wojskowych. Część uczestników tego dyskursu proponuje koncepcje i działania optymalizujące neomocarstwowy wysiłek Rosji.

Odnosząc się do drugiego problemu szczegółowego, można zauważyć wciąż duże zainteresowanie establishmentu polityczno-wojskowego Rosji wnioskami dyskursu nad bezpieczeństwem państwa czy jego pozycją na arenie międzynarodowej w sytuacji wojennej. Można oczywiście polemizować, czy jest to dyskurs mający realny wpływ na rząd (wynikająca z realnego przekonania badawczy o takim modus operandi Rosji w sferze bezpieczeństwa państwa), a czy raczej praca badawcza „na zamówienie” reżimu. Nie tylko badacze wykorzystują przysłużenie się władzom poprzez legitymizację ich idei, ale także władze uwzględniają wyniki pracy badaczy, wykorzystując ich autorytet, złagodzoną (w stosunku do np. ekscentrycznych dziennikarzy czy polityków) narrację i unaukowioną argumentację.

Tym samym wypełniając obowiązek wyartykułowania konkluzji generalnej w ramach ogólnego problemu badawczego, należy stwierdzić, że rosyjski dyskurs nad bezpieczeństwem państwa ma długą tradycję i pokaźny dorobek (geopolityczny, dotyczący polityki zagranicznej, myśli wojskowej itp.). Więc również czas „wyzwania bezpieczeństwa” Rosji jest czasem mobilizacji i kontekstowym obowiązkiem zaplecza intelektualnego rosyjskiego establishmentu, aby go zwielokrotnić dla aktualnej i przyszłej Rosji. Jest to dyskurs kompleksowy,

⁴⁸ Vide: J. Szostek, D. Orlova, *Free Speech versus Defence of the Nation? The Media As Sources of National Insecurity in Ukraine*, „European Security” 2024, t. 33, nr 1, s. 82–106, DOI: 10.1080/09662839.2023.2231369.

⁴⁹ Vide: V. Tolz, S. Hutchings, *Truth with a Z: Disinformation, War in Ukraine, and Russia's Contradictory Discourse of Imperial Identity*, „Post-Soviet Affairs” 2023, t. 39, nr 5, s. 347–365, DOI: 10.1080/1060586X.2023.2202581

silnie podparty merytorycznymi koncepcjami, relacyjny wobec globalnych teorii stosunków międzynarodowych i bezpieczeństwa, uwzględniający multiwymiarowość przedmiotową i podmiotową bezpieczeństwa państwa. Choć literatura ekspercka dotycząca bezpieczeństwa państwa uwzględnia synkretyczność bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego, można go podsumować obiektywną przewagą znaczenia celów zagranicznych nad wewnętrznymi. Na razie bowiem wciąż większe znaczenie ma być może atrakcyjna obietnica osiągnięcia neoimperialnych celów geopolitycznych aniżeli determinowana względna stabilnością ekonomiczno-społeczną – podtrzymywana rządami silnej ręki – sfera realnych problemów rosyjskiego kolosa. Hierarchia priorytetów rosyjskiego dyskursu nad bezpieczeństwem państwa wynika ponadto z potencjalnego przekonania, że wojna Rosji z Ukrainą jest ważnym aktem prefiguracyjnym dla globalnej architektury procesu nieodwracalności „marszu wschodu i południa”, jak również degradacji Zachodu.

Ten linearny dualizm geopolitycznych założeń przywódców Rosji, szeroko podzielany przez rosyjskie środowisko badawcze (wiele analiz powstaje przecież pod silnym wpływem tez Kremla, by nie powiedzieć – na jego „zamówienie”), stanowi instrumentarium do uzasadnienia przed społecznością międzynarodową neomocarstwowego kursu Rosji, a przed wewnętrzną opinią publiczną – obietnicę osiągnięcia rezultatów, które miałyby zrekompensować negatywne konsekwencje asertywności państwa na arenie międzynarodowej. Jest to także szansa na budowanie rozpoznawalności w kontekście przyszłej wersji wydarzeń.

Oczywiście front rosyjskich badaczy bezpieczeństwa nie jest monolityczny. Występują również głosy nieprzedstawiające idyllicznych wizji, podporządkowanych celom imperialnym, tylko pragmatycznie wykazujące ryzyka i zagrożenia dla bezpieczeństwa Rosji. Symptomatyczne jest również występowanie krytycznych głosów wśród rosyjskich badaczy realizujących pracę badawczą poza Rosją.

LITERATURA

- Balatskij E.V., *Rossija v epitsentre geopoliticheskoj turbulentnosti: gibridnaya vojna tsivilizatsjii*, „*Ekonomicheskie i sotsialnye peremeny: fakty, tendentsii, prognoz*” 2022, t. 15, nr 6, s. 52–78, DOI: 10.15838/esc.2022.6.84.3.
- Banasik M., *Bezpieczeństwo międzynarodowe w erze strategicznej rywalizacji*, Difin, Warszawa 2023.

- Bartosh A.A., *Tekhnologicheskij suvernitet Rossii kak vazhnyj faktor pobedy v mirovoj gibridnoj wojne*, „Voennaya Mysl” 2023, nr 8, s. 13–28.
- Belozerjov V.K., *Voennaya kartina mira kak determinant obespecheniya natsionalnoj bezopasnosti Rossii*, [w:] *Novye vyzovy i ugrozy bezopasnosti RF v usloviyakh globalnykh i lokal’nykh transformatsij*, red. Ustikin C.V., Nikitin A.V., RUSAJNS, Moskwa 2023.
- Czaputowicz J., *Teorie stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2022.
- Fagergen E., *Russkij gambit dla izmeneniya syshchestvuyushchego mirovogo porjadka*, „Connections: The Quarterly Journal” 2022, nr 3, s. 29–47.
- Furman F.P., *Stoit li reformirovat’ OON?*, „Evrazijskaya Integratsiya: ekonomika, pravo, politika” 2022, nr 4, s. 82–88, DOI: 10.22394/2073-2929-2022-04-82-88.
- Fusiek D.A., *Putin’s Great Patriotic War: Russia’s Securitization of the West and Humiliation Narratives Surrounding the 2022 invasion of Ukraine*, HAPSc Policy Briefs Series, 2022, t. 2, nr 1 (June), s. 105–113, DOI: 10.12681/hapscpbs.30999.
- Il’nitskij A.M., *Strategiya gegemona – strategiya vojny*, „Voennaya Mysl” 2023, nr 6, s. 37–45.
- Jarnicki D., *Rosyjska wizja współczesnej globalnej architektury bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu w Siedlcach, Siedlce 2023.
- Kefeli I.F., Vykhodets C.R., *Evrazijskaya bezopasnost’ v rakurse kontseptsii informatsionno-psichologicheskogo i kognitivnogo protivoborstva*, „Evrazijskaya Integratsiya: ekonomika, pravo, politika” 2023, t. 17, nr 2, s. 358, DOI: 10.22394/2073-2929-2023-02-11-23.
- Kuznetsov A.A., *Natsional’naya bezopasnost’ kak sposob zashchity natsional’nykh interesov*, „Obrazovaniye i Pravo” 2023, nr 5, s. 49–52, DOI: 10.24412/2076-1503-2023-5-49-52.
- Lukyanov F., *Between Two Special Operations*, „Russia in Global Affairs” 2023, nr 21(2), s. 5–10, DOI: 10.31278/1810-6374-2023-21-2-5-10.
- Malkov S.Yu., *Rossiya v usloviyakh mirovogo krizisa?*, „Evrazijskaya Integratsiya: ekonomika, pravo, politika” 2022, nr 4, s. 11–25, DOI: 10.22394/2073-2929-2022-04-11-25.
- Mälksoo L., *O osobliwosciach rosyjskiego stosunku do prawa międzynarodowego*, tłum. Klimowicz M., Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, Warszawa 2022.
- Menkiszak M., *Wygrać wojnę z Rosją. O kontrstrategii Zachodu wobec Moskwy*, Numer 89, Punkt Widzenia, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2023, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/PW_89_Wygrac-wojne-z-Rosja_net_0.pdf [dostęp: 13.09.2023].

- Olechowski M., *Bezpieczeństwo informacyjne Rosji. Czynniki duchowy i kultura strategiczna*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2023.
- Pertseva C.Yu. Amnidzhonova F.A., Bakieva S.S., *Otsenka bliyaniya sanktsij Zapada na formirovanie byudhzheta Rossii v usloviyakh globalizatsionnykh protsessov*, „ETAP: ekonomicheskaya teoriya, analiz, praktika” 2023, nr 1.
- Prognoziруемые вызовы и угрозы национальной безопасности Российской Федерации и направления их нейтрализации*, red. A.S. Korzhhevski, Voennaya akademiya General'nogo shtaba Voruzhennykh Sil Rossijskoj Federatsii (Voennyj instytut (upravleniya natsional'noj bezopasnosti Rossijskoj Federatsii), Moskwa 2021.
- Reznik Yu. M., *Puti postroeniya ekologicheskoy tsivilizatsii v Rossii (eko-integral'nyj podkhod)*, „Lichnost. Kul'tura. Obshchestvo” 2022, t. 24, cz. 2, nr 114.
- Rogozińska J., *Zagrożenia kreowane przez Federację Rosyjską i ich konsekwencje dla bezpieczeństwa państw Europy Środkowo-Wschodniej*, Difin, Warszawa 2023.
- Sawicz A., Kościński P., *Druga Putina do wojny*, Wydawnictwo LTW, Łomianki 2022.
- Sidorov S.A., Smolyarkov V.A., Sakhno V.P., *Predposylki i formy bliyaniya mezhdunarodnoj sredy na vnutrennyu politiku gosudarstv: teoreticheskij aspekt*, „Pravo i Gosudarstvo: teoriya i praktika” 2023, nr 3(219).
- Składanowski M., *Bezpieczeństwo narodowe Rosji w neourazjatyzmie Aleksandra Dugina na tle współczesnej rosyjskiej debaty politycznej i akademickiej*, Difin, Warszawa 2022.
- Szostek J., Orlova D., *Free Speech versus Defence of the Nation? The Media As Sources of National Insecurity in Ukraine*, „European Security” 2024, t. 33, nr 1, s. 82–106, DOI: 10.1080/09662839.2023.2231369.
- Śledź P., *Wpływ rosyjskiej, pełnoskalowej agresji na Ukrainę na otoczenie międzynarodowe w wymiarze regionalnym i globalnym*, [w:] *Wybrane aspekty rosyjskiej agresji na Ukrainę w obszarze politycznym, militarnym i gospodarczym*, red. Soroka P., Pająk K., Warszawa 2023.
- Von Fritsch R., *Punkt zwrotny. Wojna Putina i jej konsekwencje*, tłum. Wziętek A., Wydawnictwo Akademickie SEDNO Sp. z o.o., Warszawa 2022.
- Wojczal K., *To jest nasza wojna. Ukraina i Polska na wspólnym froncie*, Kancelaria Prawna Krzysztof Wojczal/Poltext Sp. z o.o., Warszawa 2023.